

Asia Tekijänoikeussuoja kirjalliseen materiaaliin

Hakija Ilomantsin kirjasto

Annettu 14.12.2010

Tiivistelmä *Viime vuosisadan alkupuolella lehdeksi koottujen, käsin kirjoitettujen kirjoitusten suoja-aika oli mahdollisesti edelleen voimassa.*

LAUSUNTOPYYNTÖ

Ilomantsin kirjasto (jäljempänä hakija) on 28.4.2010 saapuneella kirjeellään pyytänyt tekijänoikeusneuvoston lausuntoa koskien 1900-luvun alkupuolella käsin kirjoitetun materiaalin tekijänoikeussuojan voimassaolosta.

Hakija esittää lausuntopyynnössään seuraavaa. Ilomantsin kotiseutuarkisto sai helmikuussa 2010 lahjoituksena 14 käsin kirjoitettua lehteä, jotka ovat syntyneet Ilomantsin ortodoksisen seurakunnan Iljalan nuorisoseurassa. Lehdissä on vain kaksi henkilöä allekirjoittanut artikkelinsa omalla nimellään. Suurin osa artikkeleista on kirjoitettu nimimerkillä tai nimen etukirjaimilla. Hakija on toimittanut tekijänoikeusneuvostolle kirjallista materiaalia, joka sisältää ”Näin mejjän kesken” -nimisen lehden kirjoituksia. Kirjoitukset ovat ajatelmia, arjen sanallista kuvaamista ja jatkokertomuksena toteutettu näytelmä. Hakija on tekemässä digitaalista tietokantaa aineistosta. Hakijan tarkoituksena on saada osa materiaalista Internetin kautta asiakkaiden käyttöön. Hakija pyytää tekijänoikeusneuvoston lausuntoa seuraaviin kysymyksiin:

- 1. Vaikuttaako julkistamisajankohta (1901-1906) siihen, voiko tuolloin julkaistu aineisto olla tällä hetkellä tekijänoikeudellisesti suojattua vai ei?*
- 2. Voiko edellä olevaan aineistoon (1901-1906) sisältyä teoksia, jotka ovat edelleen tekijänoikeudellisesti suojattuja?*
- 3. Jos edellä olevaan aineistoon (1901-1906) voi sisältyä teoksia, jotka ovat edelleen suojattuja, vaikuttaako asiaan se, että teos on julkistettu nimimerkillä (tekijän henkilöllisyyttä ei tiedetä) ja julkistamisesta on kulunut yli 70 vuotta? Vaikuttaako asiaan se, että julkistaminen on aikanaan tiettävästi tehty yhtenä kappaleena (ao. Käsinkirjoitettu lehti)?*

4. *Jos nimimerkillä julkistetun aineiston joukossa voi olla edelleen suojattuja teoksia, edellyttävätkö niiden käyttäminen oikeudenhaltijan selvittämistä ja hänen lupaansa?*
5. *Kotiseutuarkistossa on myös Ilomantsin Rehvanan kylässä talvi- ja jatkosodan aikana vastaavin periaattein toimitetun lehden kappaleita. Myös näiden lehtien sisältö on suurimmalta osalta julkistettu nimimerkillä ja lehteä on levitetty yksin kappalein tai hyvin pienessä määrin. Itse aineisto on noin 30 vuotta nuorempaa (1930-luvulta). Soveltaanko myös tällaiseen muutamana kymmenen vuotta nuorempaan vastaavaan aineistoon samoja tekijänoikeudellisia sääntöjä?*

Hakija on täydentänyt lausuntopyyntöään kertomalla materiaalin syntyneen siten, että kansalaiset ovat itse kirjoittaneet aineiston, aineisto on koottu yhdeksi lehdeksi mahdollisesti Iljalan nuorisoseurassa ja yhtä lehteä on kierrätetty kädestä käteen väestön keskuudessa. Hakijan mukaan Iljalan nuorisoseura on lopettanut toimintansa.

TEKIJÄNOIKEUSNEUVOSTON LAUSUNTO

Tekijänoikeuslain (TekijäL 404/1961) 55 §:n mukaan tekijänoikeusneuvosto antaa lausuntoja tekijänoikeuslain soveltamisesta. Näiden lausuntojen luonne ei ole sitova. Tekijänoikeusneuvosto ei anna lausuntoja muiden lakien soveltamisesta eikä ratkaise näyttökysymyksiä.

Tekijänoikeudesta

TekijäL 1 §:n 1 momentin mukaan sillä, joka on luonut kirjallisen tai taiteellisen teoksen, on tekijänoikeus teokseen. Säännös sisältää esimerkkiluettelon suojattavista teostyypeistä. Tekijänoikeussuojaa saavat esimerkiksi selittävät ja kaunokirjalliset teokset.

Tekijänoikeudessa teoksella tarkoitetaan luonnollisen henkilön henkisen luomistyön tulosta. Teokselta edellytetään, että sitä voidaan pitää tekijänsä itsenäisen luovan työn omaperäisenä tuloksena. Tällöin se ylittää teoskynnyksen eli saavuttaa teostason. Suojan edellytyksenä ei ole muita vaatimuksia. Ratkaisu teoskynnyksen ylittymisestä tehdään tapauskohtaisella harkinnalla.

Tavanomaisena arviointikriteerinä on pidetty sitä, voisiko kukaan muu samaan työhön ryhtyessään päätyä samanlaiseen lopputulokseen. Tekijänoikeus suojaa sekä teosta kokonaisuutena että sellaista teoksen osaa, jota muusta teoksesta irrallaan tarkasteltuna voidaan pitää tekijänsä luovan työn omaperäisenä tuloksena.

Teostasovaatimusta on arvioitu eri tavoin riippuen teoslajista. Perinteisten kirjallisten teosten osalta teostasovaatimusta voidaan luonnehtia alhaiseksi, koska ne usein jo itsessään ilmentävät tekijänsä persoonallisuutta. Lyhyt-kin runo tai vaikkapa iskulause voi olla periaatteessa tekijänoikeuden suo-jaama. Kirjallisuudessa on käytetty esimerkkinä Eeva Joenpellon romaanin nimeä "Neito kulkee vetten päällä", jota voitaneen pitää siinä määrin itse-näisenä ja omaperäisenä, että teossuoja tulee sen kohdalla kysymykseen. Esimerkkiä voidaan pitää enemmän poikkeuksena kuin sääntönä. Mitä ly-hyemmästä ilmaisusta on kysymys, sitä todennäköisempää on, ettei se ylitä niitä itsenäisyyden ja omaperäisyyden vaatimuksia, joita tekijänoikeus-suojan saaminen edellyttää (Haarmann: Tekijänoikeus ja lähioikeudet, Helsinki 2005, s. 70).

Tekijänoikeuden sisällöstä säädetään tekijänoikeuslain 2 ja 3 §:ssä. Teki-jän taloudellisista oikeuksista säädetään lain 2 §:ssä. Sen 1 momentin mu-kaan tekijänoikeus tuottaa, tekijänoikeuslain 2 luvussa säädetyn rajoituk-sin, yksinomaisen oikeuden määrätä teoksesta valmistamalla siitä kappaleita ja saattamalla se yleisön saataviin, muuttamattomana tai muutettuna, käännöksenä tai muunnelmana, toisessa kirjallisuus- tai taidelajissa taikka toista tekotapaa käyttäen. Pykälän 2 momentin mukaan kappaleen valmis-tamisena pidetään myös teoksen siirtämistä laitteeseen, jolla se voidaan toisintaa. Pykälän 3 momentin mukaan teos saatetaan yleisön saataviin, kun se välitetään yleisölle johtimitse tai johtimitta, esitetään julkisesti tai kun sen kappale tarjotaan myytäväksi, vuokrattavaksi tai lainattavaksi taikka sitä muutoin levitetään yleisön keskuuteen tai näytetään julkisesti. Tekijän moraalisisista oikeuksista säädetään lain 3 §:ssä.

Vakiintuneen näkemyksen mukaan ideat, aiheet, periaatteet, tieto yms. jää-vät tekijänoikeussuojan ulkopuolelle. Tekijänoikeus ei estä esimerkiksi kahta henkilöä kirjoittamasta kirjaa samasta aiheesta. Suojan kohteena on se teok-sen ilmenemismuoto, johon tekijä on omaperäisellä tavalla ajatuksensa saat-tanut.

TekijäL 5 §:n mukaan sillä, joka yhdistämällä teoksia tai teosten osia on aikaansaanut kirjallisen tai taiteellisen kokoomateoksen, on siihen tekijän-oikeus, mutta hänen oikeutensa ei rajoita oikeutta ensiksi mainittuihin te-oksiin.

TekijäL 7 §:n mukaan tekijänä pidetään, jollei näytetä toisin olevan, sitä, jonka nimi taikka yleisesti tunnettu salanimi tai nimimerkki yleiseen ta-paan pannaan teoksen kappaleeseen tai ilmaistaan saatettaessa teos yleisön saataviin. Jos teos on julkaistu tekijää 1 momentissa sanotuin tavoin ilma-ismatta, edustaa julkaisija, milloin sellainen on mainittu, ja muutoin kustantaja tekijää, kunnes tämä on ilmaistu uudessa painoksessa tai ilmoi-tettu asianomaiselle ministeriölle.

TekijäL 8 §:n mukaan teos katsotaan julkistetuksi, kun se luvallisesti on saatettu yleisön saataviin. Julkaistuksi teos katsotaan, kun sen kappaleita tekijän suostumuksella on saatettu kauppaan tai muutoin levitetty yleisön keskuuteen.

TekijäL:n 43 §:n mukaan tekijänoikeus on voimassa, kunnes 70 vuotta on kulunut tekijän kuolinvuodesta. TekijäL:n 43 §:n muutoksella, joka tuli voimaan 1.1.1996 teosten suoja-aikaa pidennettiin siten, että teos sai suojaa 70 vuotta tekijänsä kuolinvuoden päättymisestä. Lain esitöiden, HE 8/1995 mukaan TekijäL:n muutoksella suoja-aikaa pidennettiin siten, että suojan piiriin tuli uudelleen aineistoa, joka jo kerran oli tullut vapaaksi tekijänoikeussuojasta. Lainmuutoksen jälkeen TekijäL:n 43 §:ää sovelletaan myös teoksiin, jotka oli luotu ennen lainmuutoksen voimaantuloa. Nyt kyseessä olevia teoksia on arvioitava kuin niillä olisi alun perin ollut tekijän kuolinvuoden lopusta laskettava 70 vuoden suoja-aika.

TekijäL:n 44 §:n mukaan teokseen, joka on julkistettu tekijän nimeä taikka yleisesti tunnettua salanimeä tai nimimerkkiä ilmoittamatta, on tekijänoikeus voimassa, kunnes 70 vuotta on kulunut siitä vuodesta, jona teos julkistettiin. Jos teos julkaistaan osina, lasketaan tekijänoikeuden voimassaoloaika erikseen kullekin osalle. Jos tekijän henkilöllisyys selviää 1 momentissa mainitun ajan kuluessa, noudatetaan, mitä 43 §:ssä säädetään. Julkistamattoman teoksen, jonka tekijää ei tunneta, tekijänoikeus on voimassa, kunnes 70 vuotta on kulunut siitä vuodesta, jona teos luotiin.

TekijäL:n 44a §:n mukaan se, joka ensimmäisen kerran julkaisee tai julkistaa aikaisemmin julkaisemattoman tai julkistamattoman teoksen, joka on ollut Suomen lain mukaan suojattu ja jonka suoja on lakannut, saa teokseen tämän TekijäL:n 2 §:n mukaisen oikeuden. Oikeus on voimassa, kunnes 25 vuotta on kulunut siitä vuodesta, jona teos julkaistiin tai julkistettiin.

TekijäL:n 66 §:n mukaan TekijäL:ia on sovellettava myös kirjalliseen teokseen, joka on valmistunut ennen TekijäL:n voimaantuloa.

Vastaukset lausuntopyynnössä esitettyihin kysymyksiin

Tekijänoikeusneuvosto on arvioinut sille hakijan toimittaman kirjallisen materiaalin ja vastaa hakijan kysymyksiin alla.

- 1. Vaikuttaako julkistamisajankohta (1901-1906) siihen, voiko tuolloin julkaistu aineisto olla tällä hetkellä tekijänoikeudellisesti suojattua vai ei?*
- 2. Voiko edellä olevaan aineistoon (1901-1906) sisältyä teoksia, jotka ovat edelleen tekijänoikeudellisesti suojattuja?*
- 3. Jos edellä olevaan aineistoon (1901-1906) voi sisältyä teoksia, jotka ovat edelleen suojattuja, vaikuttaako asiaan se, että teos on julkistettu*

nimimerkillä (tekijän henkilöllisyyttä ei tiedetä) ja julkistamisesta on kulunut yli 70 vuotta? Vaikuttaako asiaan se, että julkistaminen on aikanaan tiettävästi tehty yhtenä kappaleena (ao. Käsinkirjoitettu lehti)?

Hakijan toimittamassa aineistossa on kirjoituksia, joiden yhteydessä on mainittu kirjoittajan etu- ja sukunimi, nimikirjaimet tai nimimerkki. Kirjoittajina on siten sekä henkilöitä, joiden kuolinvuosi lienee selvitettävissä, että henkilöitä, joiden kuolinvuotta ei saatane selville.

Mikäli julkaistu kirjoitus ei yllä teostasoon, se ei saa tekijänoikeudellista suojaa ja kirjoitus on vapaasti hyödynnettävissä riippumatta kirjoituksen julkaisuajankohdasta.

TekijäL:n 8 §:n mukaan teos katsotaan julkistetuksi, kun teos on luvallisesti saatettu yleisön saataviin. Tekijänoikeusneuvosto katsoo, että teos on saatettu yleisön saataviin, kun yksi teoskappale on annettu levitettäväksi "kädestä käteen". On näyttökysymys, onko tekijä antanut lupaa teoksensa saattamiseen yleisön saataville tällä tavalla. Tekijänoikeusneuvosto ei ota kantaa näyttökysymyksiin. Mikäli teos on saatettu ilman lupaa yleisön saataviin, ei teosta ole julkistettu TekijäL 8 §:n mukaisesti.

Mikäli julkistettu tai julkistamaton kirjoitus yltää teostasoon ja teoksen tekijän nimi, yleisesti tunnettu salanimi tai nimimerkki on ilmoitettu, teoksen julkaisuajankohta ei vaikuta teoksen tekijänoikeudellisen suoja-ajan määrittymiseen vaan teoksen suoja-aika on voimassa vielä 70 vuotta tekijän kuolinvuoden päättymisestä.

Mikäli TekijäL 8 §:n mukaisesti eli luvallisesti julkistettu kirjoitus yltää teostasoon mutta tekijän nimeä taikka yleisesti tunnettua salanimeä tai nimimerkkiä ei ole ilmoitettu, tekijänoikeus on voimassa, kunnes 70 vuotta on kulunut siitä vuodesta, jona teos julkistettiin. Siten 1900-luvun alussa luotu teos on ollut vapaasti hyödynnettävissä 1970-luvulta lähtien, kun 70 vuotta on kulunut julkistamisvuodesta.

Mikäli kirjoitusta ei ole julkistettu TekijäL:n 8 §:n mukaisesti ja kirjoitus yltää teostasoon mutta tekijän nimeä taikka yleisesti tunnettua salanimeä tai nimimerkkiä ei ole ilmoitettu, tekijänoikeus on voimassa 70 vuotta teoksen luomisesta. Tällöin 1900-luvun alussa luotu teos on ollut vapaasti hyödynnettävissä 1970-luvulta lähtien, kun 70 vuotta on kulunut teoksen luomisesta. Näissä tapauksissa kirjoituksen julkaisuajankohta ei ole merkityksellinen teoksen suoja-ajan kulumisen määrittämisessä.

4. *Jos nimimerkillä julkistetun aineiston joukossa voi olla edelleen suojattuja teoksia, edellyttääkö niiden käyttäminen oikeudenhaltijan selvittämistä ja hänen lupaansa?*

Viime vuosisadan alussa elänyt ja hakijan aineistoon teoksen kirjoittanut henkilö on voinut elää vielä esimerkiksi 1970-luvulla. Vuonna 1996 voimaan tulleen TekijäL:n 43 §:n muutoksen jälkeen teoksen suoja-aika on 70 vuotta tekijän kuolinvuodesta ja säännöksen piiriin ovat tulleet myös teokset, joiden suoja-aika on lakannut ennen lainmuutosta. Hakijan tekijänoikeusneuvostolle toimittamaan aineistoon voi sisältyä teoksia, jotka ovat edelleen tekijänoikeudella suojattuja. Tekijänoikeudella suojatun aineiston hyödyntämiseen tarvitaan tekijänoikeudenhaltijan lupa.

5. *Kotiseutuarkistossa on myös Ilomantsin Rehvanan kylässä talvi- ja jatkosodan aikana vastaavin periaattein toimitetun lehden kappaleita. Myös näiden lehtien sisältö on suurimmalta osalta julkistettu nimimerkillä ja lehteä on levitetty yksin kappalein tai hyvin pienessä määrin. Itse aineisto on noin 30 vuotta nuorempaa (1930-luvulta). Sovellettaanko myös tällaiseen muutaman kymmenen vuotta nuorempaan vastaavaan aineistoon samoja tekijänoikeudellisia sääntöjä?*

Edellä esitettyjä tekijänoikeudellisia sääntöjä sovelletaan myös 1930-luvulla luotun aineistoon.

Tekijänoikeusneuvosto huomauttaa, että hakijalla voi olla TekijäL:n 44a §:n mukaan oikeus saada TekijäL:n 2 §:ssä säännelty oikeus 25 vuoden ajaksi julkistaessaan nyt kyseessä olleen aineiston siinä tapauksessa, että aineistoa ei katsota julkistetun aikaisemmin.

Puheenjohtaja

Marcus Norrgård

Sihteeri

Leena Saastamoinen

Lausunto on käsitelty tekijänoikeusneuvoston täysistunnossa. Asian ratkaisemiseen ovat osallistuneet Marcus Norrgård (puheenjohtaja), Eija Hinkkala, Tuula Hämäläinen, Teemu Kalliala, Satu Kangas, Pirjo Kontkanen, Mari Lampenius, Marianne Leskinen, Elina Mäntylä, Kirsi-Marja Okkonen, Pekka Sipilä, Riikka Tähtivuori, Markku Uotila ja Martti Virtanen.